

RIKSADVOKATEN

Det nasjonale statsadvokatembetet
Postboks 2101 Vika
0125 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

26/378 - 2 / TFR014

23.03.2026

Prioriterte prejudikatsspørsmål 2026

1. Innledning

Den høyere påtalemyndigheten skal være en aktiv bidragsyter til rettsutviklingen, herunder den som finner sted gjennom domstolenes behandling av enkeltsaker. Et viktig ledd i dette arbeidet er å identifisere områder der det er behov for rettsavklaring, for eksempel fordi rettskildene ikke gir et klart svar, rettskildene trekker i ulike retninger, eller det kan stilles spørsmål ved om en etablert rettstilstand bør endres.

Listen over rettsområdene der det, sett fra påtalemyndighetens perspektiv, er særlig behov for nærmere avklaringer gjennom rettspraksis, er nå gjennomgått og oppdatert. For så vidt gjelder betydningen av Grunnlovens forholdsmessighetskrav i forvaringssaker, som var oppført på fjorårets liste, foreligger det en retningsgivende avgjørelse fra Høyesterett (HR-2025-1867-A). Videre har lovgiver gitt nærmere føringer for avgrensningen av hva som utgjør *rusavhengighet* ved straffutmålingen for narkotikalovbrudd, se Prop. 112 L (2024–2025) punkt 5.6. Denne problemstillingen er derfor ikke videreført fra fjorårets skriv.

Angivelsen av aktuelle rettslige problemstillinger er ikke ment å gripe inn i hva som anses som prioriterte saker etter riksadvokatens prioriteringsrundskriv. Dersom påtalemyndigheten, innenfor rammen av eksisterende prioriteringer, finner grunn til å forfølge en sak som reiser en problemstilling som er inntatt nedenfor, er det imidlertid ønskelig at man, på et så tidlig stadium som mulig, tilrettelegger for at rettsspørsmålet undergis en tilstrekkelig grundig behandling til at domstolene settes i stand til å kunne ta stilling til det. Dersom en tingrettsavgjørelse som omhandler noen av disse problemstillingene ikke påankes videre, bør domstolen anmodes om å legge avgjørelsen ut på Lovdata.

Politiet kan, ved behov, konferere med statsadvokaten dersom det oppstår spørsmål om en sak er egnet og hvordan den i så fall bør legges opp. Statsadvokatene kan ta kontakt med førstestatsadvokat Thomas Frøberg ved Riksadvokatembetet. Det er også anledning til å ta kontakt om potensielle prinsipielle problemstillinger som ikke er inntatt på listen nedenfor.

2. Lovanvendelse

2.1 Alminnelig strafferett

Utilregnelighetsvurderingen ved høygradig psykisk utviklingshemming

Høyesterett har i HR-2025-662-A gitt nærmere føringer for tolkingen av uttrykket «høygradig psykisk utviklingshemming» i straffeloven § 20 annet ledd bokstav c. Den konkrete saken ga derimot ikke Høyesterett anledning til å nærmere angi når en person som oppfyller dette grunnvilkåret likevel kan anses tilregnelig i medhold av annet og tredje ledd, selv om enkelte utgangspunkter er antydnet i avgjørelsens avsnitt 40 og 46. Det er behov for en nærmere avklaring av utilregnelighetsvurderingen der gjerningspersonen oppfyller grunnvilkåret i straffeloven § 20 annet ledd bokstav c.

Legaldefinisjonen «betydelig skade»

Etter straffeloven § 11 foreligger det en «betydelig skade på kropp eller helse» blant annet dersom fornærmede har blitt påført en «langvarig sykdom». Høyesterett har gitt sentrale føringer for tolkingen av dette uttrykket i HR-2021-974-A. Avgjørelsen tar imidlertid ikke endelig stilling til hvordan alternativet skal forstås der lengden på den formelle sykmeldingsperioden er kortere enn tre måneder, men skaden fortsetter å ha negative følger for fornærmedes livsutfoldelse utover denne perioden. Høyesterett fastslo riktignok at individuelle forhold som medfører en ekstraordinær lang sykemeldingsperiode «på grunn av særlige krav som stilles i fornærmedes yrke» ikke bør komme gjerningspersonen til skade (avsnitt 34), men klargjør ikke hvordan man skal bedømme situasjoner der individuelle forhold ved fornærmede eller dennes yrkesutøvelse medfører en *kortere* sykemeldingsperiode enn det som ellers ville vært naturlig, gitt skadens alvor. Det er ønskelig å få en nærmere avklaring av om «betydelig skade» i form av «langvarig sykdom» kan foreligge i tilfeller der skaden og dens følger (forsetter) å virke negativt inn på fornærmedes livsutfoldelse i mer enn tre måneder, selv om den formelle sykemeldingsperioden isolert sett er kortere.

Krav om skyld i straffesaker etter EMK

Høyesterett la i HR-2021-797-A til grunn at EMK art. 6 nr. 2 og 7 hindrer illeggelse av foretaksstraff på objektivt grunnlag. Standpunktet er videreført i HR-2022-1271-A. Det er særlig EMDs storkammeravgjørelse *G.I.E.M S.r.l. med flere mot Italia* (klagenummer 1828/06, 34163/07 og 19029/11) som har vært avgjørende for Høyesteretts syn. Tolkingen av avgjørelsen har blitt kritisert i juridisk litteratur, se særlig Marius Emberland, «Stiller EMK nå krav om skyld ved straff?», *Lov og Rett* 2022 s. 97–116 og Johan Boucht og Marius Emberland, «Om 'mental link' som vilkår for straff etter EMK art. 7 ifølge G.I.E.M. S.r.l. mfl. mot Italia (2018)», *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2024 s. 649–693.

I HR-2023-1212-A, som gjaldt illeggelse av en administrativ sanksjon som anses som straff etter EMKs autonome straffebegrep, kom Høyesterett til at objektivt straffansvar likevel kan være tillatelig i noen tilfeller. Det er ønskelig å få klarlagt om denne nyanseringen kan få betydning i saker om foretaksstraff, herunder der det er spørsmål om ansvar for anonyme og

kumulative feil. Videre er det behov for en avklaring av hvilken betydning skyldkravet som Høyesterett har tolket inn i EMK skal ha i inndragningssaker, der det har vært stilt spørsmål ved om de konvensjonsmessige begrensningene kommer til anvendelse.

2.2 *Spesiell strafferett*

Voldtekt – nye overtredelsesmåter

Med virkning fra 1. juli 2025 ble voldtektsbestemmelsen utvidet til også å omfatte den som «har seksuell omgang med noen som verken i ord eller handling har samtykket til det» (straffeloven § 291 første ledd) og den som «har seksuell omgang med noen som i ord eller handling gir uttrykk for ikke å ville det» (straffeloven § 291 annet ledd bokstav b). Det er behov for nærmere avklaringer av hvor straffbarhetsterskelen etter disse handlingsalternativene skal ligge. Dette reiser også spørsmål om grensen mellom voldtektsbestemmelsen og andre straffebud som retter seg mot seksuell omgang med noen som ikke er i stand til å avgi et virksomt samtykke, herunder særlig straffeloven § 295 (misbruk av overmaktsforhold og lignende).

Grensen mellom straffeloven § 190 og våpenloven

Straffeloven § 190 rammer den som «gjentatt» eller «på graverende måte» overtrer bestemmelser i våpenloven. Vilkårene trekker grensen mot mindre alvorlige brudd på våpenlovgivningen, som straffes etter våpenloven. Forarbeidene utdyper ikke hva som nærmere ligger i kriteriet «graverende», og det foreligger heller ikke praksis fra Høyesterett som klargjør hvor den nedre grensen etter straffeloven skal trekkes.

Våpenloven – krav til deaktivering av skytevåpen

Riksadvokaten har i brev 12. januar 2024 fremhevet at det er behov for en avklaring av hva som kreves for at et våpen skal anses å ha blitt «gjort lovlig ubrukbart» etter våpenloven (1961) § 1 annet ledd første punktum, og at dette bør søkes oppnådd ved at aktuelle problemstillinger løftes frem og belyses grundig under domstolsbehandlingen av enkeltsaker.

3. Straffutmåling

Voldtekt – nye overtredelsesmåter

Med virkning fra 1. juli 2025 ble minstestrafen og normalstraffenivåene for voldtekt (straffeloven § 291) og voldtekt av barn under 14 år (straffeloven § 299) fjernet. Høyesterett vil i løpet av kort tid ta stilling til straffutmålingen i en sak om seksuell omgang med en person som er ute av stand til å motsette seg handlingen og en sak om seksuell omgang med barn under 14 år. Behovet for ytterligere avklaringer av straffenivået for de formene for voldtekt som videreføres fra den tidligere loven, må vurderes i lys av de føringene som disse sakene gir. Det vil imidlertid uansett være behov for å avklare straffenivået etter de nye straffbarhetsalternativene i straffeloven § 291 første ledd og annet ledd bokstav b, herunder også i saker om grovt uaktsom overtredelse av det sistnevnte alternativet (§ 294).

Omgjøring av ungdomsstraff som følge av vilkårsbrudd

Høyesterett henviste i 2025 to saker som gjaldt omgjøring av ungdomsstraff som følge av vilkårsbrudd. Begge de domfelte trakk ankene før ankeforhandlingen. Sakene reiste spørsmål om hvilke prinsipper som skal gjelde ved utmåling av fengselsstraff ved omgjøring av ungdomsstraff som følge av vilkårsbrudd, herunder hvor stor del av straffen som skal være ubetinget. Det foreligger sprikende rettspraksis fra underinstansene om spørsmålet.

Grov vold, grove trusler og grovt skadeverk mot offentlig tjenesteperson eller bruk av skytevåpen mv. mot politiet

Ved lov 19. juni 2020 nr. 81 ble det innført et eget straffebud som rammer grov vold, grove trusler og grovt skadeverk mot offentlig tjenesteperson (straffeloven § 155 a). Ved samme lovendring ble det innført minstestraft for overtredelser av straffeloven § 155 som skjer ved bruk av skytevåpen mv. (straffeloven § 155 b). For sistnevnte bestemmelse er det i Prop. 66 L (2019–2020) s. 87–88 gitt anvisning på et normalstraffenivå. Det er ønskelig med nærmere avklaringer av straffenivået etter de nevnte bestemmelsene.

4. Straffeprosess

Bruk av overskuddsmateriale fra skjult tvangsmiddelbruk

Etter straffeprosessloven § 216 i bokstav d kan opplysninger innhentet gjennom kommunikasjonskontroll på visse vilkår brukes som bevis for et annet straffbart forhold enn det som dannet grunnlag for kontrollen, selv om dette forholdet ikke kunne ha begrunnet den formen for kontroll som opplysningene stammet fra. Bestemmelsen gjelder også for opplysninger som stammer fra romavlytting (§ 216 m siste ledd), dataavlesing (§ 216 o siste ledd) og skjulte tvangsmidler som brukes i avvergende øyemed (§ 222 d siste ledd).

Høyesterett henviste i 2023 en anke fra påtalemyndigheten i en sak der lagmannsretten hadde avskåret bruk av overskuddsinformasjon fordi vilkårene i § 216 i bokstav d ikke ble ansett oppfylt. Etter en nærmere gjennomgang av saken, besluttet riksadvokaten å trekke anken. Det er imidlertid ønskelig å finne en egnet sak for å avklare det nærmere innholdet i vilkårene for bruk av overskuddsmateriale etter straffeprosessloven § 216 i bokstav d.

Selvinkrimineringsvernet for foretak

Høyesterett kom i Rt-2011-800 til at selvinkrimineringsvernet også gjelder for foretak. Det er ønskelig med en nærmere avklaring av vernets utstrekning i slike tilfeller, herunder særlig hvilke fysiske personer som kan påberope seg taushetsretten selv om vedkommende selv ikke risikerer personlig forfølgning, jf. argumentene mot å tilkjenne foretak selvinkrimineringsvern i NOU 2016: 24 punkt 9.3.5

Med hilsen

Jørn Sigurd Maurud

Thomas Frøberg
førstestatsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart

Agder lagmannsrett
Borgarting lagmannsrett
Eidsivating lagmannsrett
Frostating lagmannsrett
Gulating lagmannsrett
Høyesterett
Hålogaland lagmannsrett

Mottakere

Nord statsadvokatembeter
Spesialenheten for
politisaker
Sør statsadvokatembeter
Vest statsadvokatembeter
Økokrim
Øst statsadvokatembeter